

Retribuční soudnictví na Novojičínsku v letech 1945–1948

Pavel KRÁKORA

Retributive Judiciary on Nový Jičín Region in the Years 1945–1948

Abstract: This article deals with the retributive judiciary in Czechoslovakia 1945–1948 in the context of activity Extraordinary People's Court in Nový Jičín. The attention is paid to chosen cases of particular persons. Together with these facts is mentioned – in short view – structure (categories, nationality) of defendants, which were brought to Extraordinary People's Court in Nový Jičín.

Key Words: Retributive judiciary, Czechoslovakia, Extraordinary People's Court Nový Jičín, Czechs, Germans, Civics

Úvod

Retribuční soudnictví představuje specifickou kapitolu v našich moderních dějinách. Po porážce nacistického Německa a více než šestileté okupaci českých zemí, která byla vykoupena nesmírnými oběťmi, byla přirozeně pociťována nutnost vypořádat se s těmi, kteří se na nacistickém teroru podíleli, a to nejen z řad Němců, ale i těch, kteří se svým jednáním provinili vůči vlastnímu národu. Již v průběhu války vznikla v londýnském exilu v čele s prezidentem Edvardem Benešem základní podoba dokumentu (prvotní verze schválena již 6. října 1944 londýnskou exilovou vládou), který po svém rozšíření a následném vydání

19. června 1945 vešel ve známost jako velký retribuční dekret (dekret č. 16/1945 Sb.). Na jeho základě byly v českých zemích zřízeny mimořádné lidové soudy (MLS), jejichž účelem bylo potrestání všech nacistických zločinců, udavačů, zrádců a kolaborantů.

První MLS vznikl v Brně již 25. května 1945. Zpočátku své činnosti se řídil retribučním dekretem vydaným v Londýně, který nabyl účinnost k 1. únoru 1945. Obecně byla činnost mimořádných lidových soudů po několikerém prodloužení schváleném Národním shromážděním ČSR ukončena ke dni 4. května 1947. Nicméně po převzetí moci ve státě komunistickou stranou v únoru 1948 následovala druhá etapa retribučního soudnictví (vymezená zákonem č. 33/1948 Sb. z 25. března 1948), ve které měli být souzeni všichni ti, na něž „Drtinova justice“ údajně zapomněla. Druhá vlna činnosti mimořádných lidových soudů byla vymezena obdobím od 2. dubna 1948 do 31. prosince téhož roku, avšak na rozdíl od první etapy z let 1945–1947 vykazovala žalostné výsledky. Mimořádné lidové soudy vynesly za dobu své existence přibližně 33 tisíc rozsudků (750 osob, tj. 2,3 % z celkového počtu, bylo odsouzených k trestu smrti) s tím, že přibližně polovina odsouzených byla německé národnosti, zbytek pak připadal na občany národnosti české a slovenské (cca 35 %) a národnosti maďarské (cca 15 %).

V dalším textu bude prostor věnován hrubému nástinu aktivit MLS Nový Jičín. Uvedené skutečnosti se opírají především o údaje získané zkoumáním dokumentů uložených v Zemském archivu Opava, Fondu Mimořádný soud Nový Jičín a materiálů uložených ve Státním okresním archivu Nový Jičín, Fond Prezidální spisy, významný zdroj relevantních údajů představuje rovněž týdeník Okresního a Městského národního výboru Nový Jičín *Nové Kravařsko* (za léta 1945–1948).

1 Ustavení Mimořádného lidového soudu Nový Jičín

MLS Nový Jičín byl ustaven, jak bylo zmíněno výše, na podkladě Dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech z 19. června 1945 (srov. Jech, Kaplan, 1995). Avšak ještě před samotným

vydáním zmíněného dekretu bylo zapotřebí zajistit osoby jak německé, tak české národnosti, které se provinily proti ČSR nebo, v případě Čechů, se staly kolaboranty a udavači. Spolu s těmito osobami byl zajištěn i materiál dosvědčující jejich činnost v průběhu okupace. Za tímto účelem došlo v Novém Jičíně jako sídle budoucího MLS ke zřízení tzv. Okresní vyšetřující komise, kterou jmenoval novojičínský městský národní výbor (MNV). Komise zasedala při Krajském soudu v Ostravě a skládala se ze zástupců z lidu, kterým předsedal soudce z povolání. Prostřednictvím MNV, resp. nově konstituovaného Sboru národní bezpečnosti (SNB) nebo přímo od „oznamovatelů“ přijímala trestní oznámení o osobách a trestných činech, které měly spadat do kompetence zřizovaného MLS. Zajištěné osoby byly touto komisí vyšetřovány a na základě toho buď propuštěny, anebo byly jejich případy dále postoupeny veřejnému žalobci působícímu u krajského soudu, popřípadě byly odeslány k dalšímu došetření SNB.¹

Agenda okresní vyšetřovací komise čítala v době zřízení MLS Nový Jičín 1098 případů, z toho 760 věcí vazebních. Tyto materiály následně převzalo vyšetřující oddělení MLS Nový Jičín.²

Samotná činnost MLS Nový Jičín započala tzv. zahajovacím zasedáním, které se uskutečnilo v úterý 2. října 1945. Přednostou soudu byl ministrem spravedlnosti Prokopem Drtinou jmenován JUDr. Viktor Tereba, který zároveň vzal do slibu 48 soudců z lidu za přítomnosti zástupců Okresního národního výboru (ONV) Nový Jičín a MNV Nový Jičín. Náměstkem přednosty se stal soudce okresního JUDr. Ladislav Sláma. Soudci z povolání byli jmenováni JUDr. František Strouhal, JUDr. Slavomír Orel (oba soudci z Nového Jičína), JUDr. Josef Jeřábek (soudce z Valašského Meziříčí) a JUDr. Josef Vodička (soudce ze Vsetína). Veřejnými žalobci byli jmenováni JUDr. Leonard Bednář (prokurátor z Uherského Hradiště), JUDr. Karel Váhalík, JUDr. Miroslav Rossi (oba soudci okresního soudu v Novém Jičíně), JUDr. Zdeněk Arnošt (soudní rada z Valašského Meziříčí), JUDr. Otamar Láska, JUDr. František Malota (oba advokáti ze Vsetína), JUDr. Vladimír

¹ Nové Kravařsko, 1945, roč. 1, č. 8, s. 2.

² Tamtéž.

Novák (advokátní koncipient z Milotic nad Bečvou) a JUDr. Karel Beck (advokát z Lipníku nad Bečvou).³

Oblast územní působnosti MLS Nový Jičín byla vymezena tehdejšími soudními okresy Nový Jičín, Hranice na Moravě, Lipník nad Bečvou, Bystřice pod Hostýnem, Fulnek, Příbor, Frenštát pod Radhoštěm, Rožnov pod Radhoštěm, Valašské Meziříčí a Vsetín s určitými přesahy do soudních okresů Frýdek-Místek a Holešov (Mašata, 2000, s. 2).

První hlavní přelíčení před MLS Nový Jičín se konalo 27. října 1945. Toho dne soud vynesl rozsudek nad třemi občany německé národnosti: blockleiterem a blockleiterkou NSDAP Arnoštem Scharkem a Helenou Kudlichovou a Sturmführerem formace SA Františkem Bittnerem (všichni po 5 letech těžkého žaláře).⁴

Trestní řízení proti konkrétní osobě před mimořádným lidovým soudem bylo zahájeno v okamžiku podání žaloby, která na základě jednotlivých paragrafů retribučního dekretu stručně specifikovala trestnou činnost obžalovaného. V daném ohledu se rozlišovaly čtyři hlavní kategorie trestné činnosti, a to zločiny proti státu (podle § 1, 2, 3 a 4 retribučního dekretu), zločiny proti osobám (podle § 5, 6 a 7 retribučního dekretu), zločiny proti majetku (podle § 8, 9 a 10 retribučního dekretu) a poměrně frekventovaný (zejména v případě osob české národnosti) zločin udavačství (podle § 11 retribučního dekretu) (srov. Jech, Kaplan, 1995, s. 237–247).

K nejvíce frekventovaným žalobním důvodům u MLS Nový Jičín, ale i u mnohých dalších mimořádných lidových soudů, patřil zločin udavačství, souzený na základě § 11 r.d. (srov. Borák, 1998, s. 149). Jednalo se o celkem 473 případů, v nichž ponejvíce figurovaly osoby české národnosti (313 případů – tj. 66,2 %) (Mašata, 2000, s. 6). V pohnuté době okupace představovalo udavačství svůdnou možnost, jak vyřešit mnohé mezilidské spory, za mnohými udáními stála obyčejná lidská závist, nenávist, neshody na pracovišti, žárlivost mezi milenci nebo se touto cestou mohly dokonce řešit a také řešily rodinné problémy (manželské hádky, nevěra, spory o majetek apod.). Je třeba dodat, že mnozí z těch, kteří udání učinili, si v daném okamžiku zřejmě vůbec neuvědomovali,

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

jak tragické následky může jejich nezodpovědné a mnohdy unáhlené, resp. emotivní jednání mít. Naopak zcela odlišnou a skutečně zavrženíhodnou skupinu tvořili tzv. „profesionální“ udavači – konfidenti, kteří gestapu donášeli informace a kteří byli nezřídka za tuto „zásluhou“ činnost svým „zaměstnavatelem“ odměňováni patřičným finančním obnosem. Na druhé straně je však nutno podotknout, že v nemálo případech se jednalo také o jednotlivce, které „se podařilo zlomit až pomocí mučení a psychického nátlaku při brutálních výsleších nebo prostřednictvím různých forem vydírání a hrozeb, týkajících se především osudu rodiny a přátel“ (Borák, 1998, s. 235). S mimořádnou pozorností bylo mimořádnými lidovými soudy postihováno udavačství, jež mělo prokazatelně za následek smrt postižené osoby. V takovýchto případech soud obvykle vynesl rozsudek smrti, nebo v lepším případě doživotního žaláře.⁵

2 Vybrané případy souzené před MLS Nový Jičín v letech 1946–1947

Jedna z prvních závažnějších kauz řešená před MLS Nový Jičín dne 27. února 1946 se týkala přečinu udavačství s následkem smrti. Jako obviněný v ní figuroval 27letý obuvnický pomocník Karel Lev z Luboměře nedaleko města Oder. Od svého narození byl tělesně handicapován a tato skutečnost se nesporně odrazila i v jeho povaze a jednání. V době okupace byl zaměstnán u obuvnického mistra Františka Miky v Luboměři. Ten mu plně důvěřoval, takže s ním často hovořil o relacích londýnského rozhlasu, který pravidelně poslouchal ještě s dalšími lidmi v luboměřském hostinci Karla Ondřeje. Jako obuvnický pomocník K. Lev neoplýval penězi, a protože „si rád zahýřil s pochybnými ženštinami, hledal vedlejší příjmy“.⁶ Potřeba získat další finanční prostředky jej z největší pravděpodobností vedla do náruče novojičínského gestapa, které ho následně pověřilo sledováním zmíněných osob scházejících se v luboměřském hostinci. K. Lev skutečně nezůstal gestapu nic dlužen a na základě řady jeho udání došlo k postupnému zatčení

⁵ Blíže k posuzování zmíněných skutků mimořádnými lidovými soudy viz Nové zákony a nařízení Československé republiky, 1945, roč. 7, s. 362.

⁶ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 8, s. 2.

a uvěznění 8 lidí z Luboměře. Dva z nich, hostinský K. Ondřej a klem-píř Alois Ambrož, ve vězení na následky výslechů zemřeli. Soud vynesl nad K. Lvem rozsudek smrti, který byl vykonán téhož dne na nádvoří věznice Krajského soudu v Novém Jičíně.⁷

Podobné důvody jako u K. Lva z Luboměře stály na počátku konfi-dentské kariéry Aloise Kupky z Rožnova pod Radhoštěm. Svému okolí byl znám jako člověk, který holdoval alkoholu, což s sebou krom jiných negativ neslo nemalé finanční výdaje. Svérázné řešení Kupkovy neu-těšené finanční situace však bylo nasnadě. Koncem roku 1940 nabídl své služby vsetínskému gestapu. Záhy nato získal dobře placené místo na rožnovském pracovním úřadě a nadto mu pravidelně plynuly ne-malé příjmy z jeho udavačské činnosti. A. Kupka čas od času objížděl z titulu své pracovní pozice obce na Valašsku, kde si svou naoko přá-telskou povahou a výmluvností získával důvěru místních lidí, na nichž posléze nenápadně vyzvídal, vydávaje se za českého vlastence a spiso-vatele, kdo ve svém domě popřípadě přechovává partyzány, a kde se tito skrývají v horách. Naštěstí se nic bližšího nedozvěděl. Aby však vykazoval alespoň nějakou aktivitu, udal několik osob za protiněmecké řeči a poslech zakázaného zahraničního rozhlasu, mezi nimi mj. Jana Chuděje z obce Bečva, který byl následně na půl roku uvězněn a mučen na vsetínském gestapu, a Martina Mikoláše Klause (rovněž z obce Beč-va), který chtěl uprchnout přes nedaleké protektorátní hranice na Slo-vensko. Místo útěku však putoval na úřadovnu vsetínského gestapa... Soud vynesl nad A. Kupkou trest 10 let, který si celý odpykal v pracov-ních oddílech v kamenolomu Kotouč u Štramberka.⁸

V této souvislosti je možno zmínit případ 24letého rolníka Bohusla-va Orsága z Nového Hrozenkova, který vsetínskému gestapu udal oko-lo dvou desítek osob (naštěstí pro nikoho z nich neznamenalo uvěznění smrt). Za své udavačské aktivity byl B. Orság štědře odměňován a pla-ceným konfidentem gestapa zůstal až do května roku 1945. Rozsudek MLS Nový Jičín zněl 20 let těžkého žaláře, které si odpykal v pracovních táborech.⁹

⁷ Tamtéž.

⁸ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 17, s. 3.

⁹ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 5, s. 2.

Mezi odsouzenými k smrti, resp. k dlouholetému těžkému žaláři figurovaly rovněž ženy. Dne 22. února 1946 stanula před MLS Nový Jičín Albertina Trčálková, trafikantka a hostinská z Valašského Meziříčí. Někdy ve druhé polovině října roku 1940 (údajně v pozdních večerních hodinách) procházela kolem jejího domku trojice studentů valašskomeziříčského gymnázia – Slavoj Blecha, Antonín Libiger a Milan Gavenda. Ti hlasitými poznámkami odsoudili příliš loajální postoje A. Trčálkové vůči okupační moci a pokračovali k místu, kde stával pomník prezidenta T. G. Masaryka, aby zde složili hlasitý slib věrnosti Československé republice. Ještě téže noci A. Trčálková oznámila událost hlídce SA (Sturmabteilung), která však této záležitosti nepřikládala větší důležitost. To však A. Trčálkovou neodradilo a na její další apel u okupačních orgánů byli zmiňovaní studenti zatčeni a záhy nato převezeni do Brna. Odtud putovali do koncentračního tábora v Dachau, kde byl A. Libiger umučen. Zbývající dva studenti měli štěstí, neboť přežili. S. Blecha onemocněl skvrnitým tyfem a před jistou smrtí jej zachránilo osvobození tábora americkou armádou, M. Gavenda byl zařazen do tzv. transportu smrti sestávajícího z 820 vězňů, z nichž 16 si zachránilo život útekem, mezi nimi i on. Udání A. Trčálkové na trojici studentů dosvědčil také člen vsetínského gestapa Karel Schiefermüller (k jeho osobě viz níže). Soud po poradě uznal A. Trčálkovou vinnou a odsoudil ji k trestu smrti.¹⁰

Anežka Macháčková z Valašského Meziříčí (31 let) udala v červnu 1942 vsetínskému gestapu tři další ženy (B. Glogarovou, B. Kociánovou a jmenovkyni A. Macháčkovou, všechny z Valašského Meziříčí) za údajné protiněmecké výroky, schvalování atentátu na zatupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha a pro poslech zakázaného zahraničního rozhlasu. Všechny tři postižené ženy byly zatčeny, převezeny do Brna a po rozsudku zvláštního soudu popraveny. MLS Nový Jičín udělil za tento čin A. Macháčkové trest doživotního těžkého žaláře, zostřeného jedenkrát ročně tvrdým ložem, z něhož si odsouzená odpykala 30 let v pracovních oddílech.¹¹

¹⁰ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 11, s. 1–2.

¹¹ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 48, s. 1.

Koncem roku 1945 došlo na vsetínské gestapo udání pro poslech zakázaného zahraničního rozhlasu na tři členy rodiny Macháňovy z Valašského Meziříčí – Miroslava Macháně, jeho stejnojmenného syna a manželku Marii. Všichni tři byli postaveni před zvláštní německý soud (Sondergerichte) v Moravské Ostravě, který odsoudil M. Macháně st. k 21 měsícům káznice, jeho manželku k 7 měsícům a syna M. Macháně ml. osvobodil. Bohužel M. Macháně st. v důsledku strádání a špatného zacházení ve vězení zemřel. Za celou tragédií stály rodinné rozepře s 31letou manželkou M. Macháně ml. Annou Macháňovou. Ta se naneštěstí se svými potížemi a také s tím, že rodiče jejího manžela poslouchají zahraniční rozhlas, svěřila pekařce Anně Závolské z Valašského Meziříčí, která celou věc z nezjištěných příčin udala gestapu. Za uvedené jednání odsoudil MLS Nový Jičín A. Závolskou ke 20 letům těžkého žaláře (vzhledem k smrti M. Macháně st. mohl být konečný verdikt i mnohem přísnější), přičemž polovinu trestu si odpykala v pracovních oddílech.¹²

Sousedské neshody a závist stály v pozadí případu Aloise Jarolíma, kontrolora z Rožnova pod Radhoštěm, který navedl trafikantku německé národnosti Marii Schestagovou (rovněž z Rožnova p. R.), aby pro poslech zakázaného zahraničního rozhlasu udala vsetínskému gestapu Josefa Halapatku. M. Schestagová tak učinila písemnou formou a na základě tohoto udání byl J. Halapatka zatčen a uvězněn na dobu šesti měsíců. Soud vyměřil za tento čin M. Schestagové trest sedmi a iniciátoru A. Jarolímovi deseti let těžkého žaláře.¹³

Občan německé národnosti Erich Drlík byl původně učitelem němčiny v Libhošti nedaleko Nového Jičína. Po okupaci se pro svou horlivou angažovanost a loajalitu k nacistické okupační moci stal starostou obce. V roce 1940 podal udání na libhošťského rolníka Josefa Podešvu za odmítnutí svázat mléko, čímž měl sabotovat nařízení německých úřadů. Jeho další udání byla namířena např. proti manželům Janovi a Marii Markovým z přechovávání československé vlajky, Miroslavu Klosovi zařazenému na práci v Říši, který překročil povolený limit dovolené či učiteli Rudolfu Čechovi za neoprávněnou porážku vepře. Všichni

¹² Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 13, s. 3.

¹³ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 20, s. 2.

postižení byli zatčeni, vyšetřováni a vězněni novojičínským gestapem, přičemž J. Podešva byl transportován do koncentračního tábora v Osvětimi, kde byl v roce 1944 umučen. Soud uznal E. Drlíka až na případ učitele R. Čecha vinným a vyměřil mu trest doživotního žaláře.¹⁴

Nad souzenými pro přečiny udavačství a konfidentství (§ 11 r.d.) převažovali u MLS Nový Jičín – vzhledem ke skutečnosti, že značnou část jeho obvodu tvořilo území bývalé Říšské župy Sudety (Vládní obvod Opava) – příslušníci a činovníci nacistických organizací souzení na základě § 2 a 3 r.d. (srov. Jech, Kaplan, 1995, s. 237–247). Celkem se jednalo o 620 osob – tj. 53 % všech souzených. Žalobních důvodů bylo několik. K těm nejfrekventovanějším patřilo členství v organizaci SA reprezentované 291 případy (24,89 %). Dále následovalo činovnictví ve stranách SdP (Sudetendeutsche Partei) a NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) se 175 souzenými (14,36 %), členství v organizaci NSKK (Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps) se 101 souzenými (8,63 %), činovnictví ve formaci NSF (Nationalsozialistische Frauenschaft) s 61 souzenými (5,21 %), formaci NSV (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt) se 46 souzenými (3,93 %), členství v oddílech SS (Schutzstaffeln) s 41 souzenými (3,50 %), členství v organizaci NSFK (Nationalsozialistisches Fliegerkorps) se 17 souzenými (1,45 %), činovnictví v organizaci DAF (Deutsche Arbeitsfront) s 16 souzenými (1,36 %), činovnictví v organizaci BDM (Bund Deutscher Mädel) s 10 souzenými (0,85 %), činovnictví v organizaci HJ (Hitlerjugend) s 8 souzenými (0,68 %) a konečně 2 případy (0,17 %) činovnictví v organizaci TN (Technische Nothilfe). V daném ohledu je nutno rozlišovat mezi pouhým členstvím, které bylo trestné v organizacích SS, SA, NSKK a NSFK, a činovnictvím (obžalovaný musel v dané organizaci vykonávat jakoukoli funkci – tzn. nebyl řadovým členem) postihovaného v případě SdP, NSDAP, NSF, NSV, DAF, BDM, FS, HJ a TN. Ze zmíněných 620 členů a činovníků nacistických organizací jich bylo 480 (77,42 %) souzeno na základě jednoho žalobního důvodu, 125 (20,17 %) na základě dvou žalobních důvodů a 15 (2,41 %) na základě tří žalobních důvodů.¹⁵

¹⁴ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 28, s. 2.

¹⁵ ZA Opava. Fond MLS Nový Jičín. Databáze souzených u MLS Nový Jičín v letech

Případem, který vzbudil na veřejnosti největší pozornost, byl soud se zástupcem velitele vsetínského gestapa a příslušníkem oddílů SS s hodností Untersturmführera (kriminálního tajemníka) Karlem Schiefermüllerem.

Schiefermüller se narodil 26. října 1907 v hornorakouském Sankt Ulrichu. Po ukončení obecné školy se u svého otce vyučil zámečníkem. V době hospodářské krize získal díky známostem svého otce místo u vídeňské policie. Po absolvování dvouleté policejní školy ve Vídni pracoval jako kriminální úředník. V březnu 1938, po anšlusu Rakouska, byl přidělen na vídeňskou úřadovnu gestapa. Odtud jej 15. března 1939 přeložili na Slovensko (po jistou dobu působil v Myjavě a poté v Malackách), kde setrval do počátku května, kdy přešel na nově zřízenou úřadovnu gestapa do Vsetína. Od prosince 1942 do června 1944 působil jako kriminální tajemník na úřadovně gestapa v Moravské Ostravě a poté až do konce války na brněnském gestapu. Po osvobození prchal K. Schiefermüller na západ. Dostal se do Písku, kde byl zajat americkou armádou a odtud deportován do Moravské Ostravy.

Karlu Schiefermüllerovi bylo MLS Nový Jičín kladeno za vinu, že po dobu svého úřadování ve službách gestapa se podílel či přímo zavinil zatčení 378 osob, z nichž 178 bylo popraveno nebo zemřelo na následky věznění. Rovněž se osobně podílel na brutálních výsleších a mučení zatčených. Jeho aktivity na vsetínském gestapu byly spjaty se smrtí 52 osob. Přímo se angažoval v hlavních operacích vsetínského gestapa, jako byla např. akce „Vojenský odboj“ v průběhu února a března 1940 namířená proti příslušníkům všech odbojových organizací operujících na Valašsku, akce proti ilegální KSČ na Vsetínsku a Valašskomeziříčsku trvající od října 1941 do října 1942, tzv. E akce (Svatobořická) v roce 1942, při níž došlo k zatýkání členů rodin, jejichž příbuzní uprchli za hranice či protisokolská akce na podzim roku 1942.

Žaloba na K. Schiefermüllera v intencích § 2, 5 a 7 r.d. byla podána dne 10. října 1946.¹⁶ Hlavní přelíčení započalo dne 23. dubna 1947. K. Schiefermüller se mj. hájil tím, že „měl [...] s utrpením obviněných

1945–1948.

¹⁶ ZA Opava. Fond MLS Nový Jičín. Číslo spisu Ls 52/47. Žaloba MLS NJ ze dne 10. 10. 1946 – č.j. Vs XII – 112/46.

zrovna tolik citu, jako každý právní zástupce, jenž se snaží před soudem svého klienta osvobodit“. Tisk informoval o průběhu procesu těmito slovy: K. Schiefermüller „... snaží se ovládat a přesvědčit soud o své nevině uhlazeným vystupováním, úlisnou ochotou, když ale vidí, že všechny vytáčky jsou příliš průhledné, znervózní, gestikuluje a zvyšuje hlas...“.¹⁷ Po vyslechnutí mnoha svědeckých výpovědí přímo usvědčujících K. Schiefermüllera z přímé odpovědnosti za smrt desítek lidí přistoupil MLS Nový Jičín druhý den přelíčení – tj. 24. dubna 1947 – k vynesení konečného verdiktu. K. Schiefermüllera odsoudil k smrti oběšením s tím, že rozsudek byl vykonán veřejně téhož dne na nádvoří věznice Krajského soudu v Novém Jičíně.¹⁸

Dne 15. října 1946 bylo zahájeno přelíčení proti Karlu Kettnerovi, bývalému starostovi Hranic na Moravě. Šlo o vůbec nejdelší proces za dobu existence MLS Nový Jičín v letech 1945–1948. Obžaloba mu kladla za vinu (podle § 2 a 3 r.d.), že od 25. května 1938 patřil k aktivním členům SdP, v níž zastával funkci Sprengelleitera, od listopadu téhož roku pak byl aktivním členem NSDAP, v níž byl organizačním, později propagačním vedoucím. Mimo to se stal členem organizace SS s hodností Oberscharführera. V noci na 15. března 1939 se K. Kettner v Bělotíně účastnil přepadení a odzbrojení dvoučlenné hlídky československé armády. Po vzniku protektorátu Čechy a Morava udržoval úzký kontakt s vedoucím hranického gestapa Josefem Clawinem, pro kterého sestavoval seznamy Čechů (většinou členů organizace Sokol) a Židů, na jejichž podkladě docházelo k zatýkání, kterého se K. Kettner osobně účastnil. Sedm ze zatčených pak v koncentračních táborech zemřelo.

Karel Kettner se ke své „sporné“ aktivitě v době okupace de facto přihlásil, avšak na svou obhajobu tvrdil, že mu vůbec nebyly známy cíle stran SdP a NSDAP, členem oddílů SS se údajně stal proto, že tyto měly sdružovat příslušníky německé šlechty a intelligence, k níž se hlásil. Rozsudek byl MLS Nový Jičín vynesena 22. října 1946 – týden po zahájení procesu. K. Kettnera odsoudil k doživotí. Trestu smrti se vyhnul

¹⁷ Nové Kravařsko, 1947, roč. 3, č. 17, s. 1.

¹⁸ ZA Opava. Fond MLS Nový Jičín. Číslo spisu Ls 52/47. *Rozsudek MLS NJ ze dne 24. 4. 1947 – č.j. Ls 52/47.*

pouze proto, že soud přihlédl a vzal za prokázané některé jeho činy, které i navzdory svému nelichotivému angažmá vykonal ve prospěch Čechů.¹⁹

Další z vybraných případů se vztahuje k osobě revírníka Štěpána Dittricha z Nového Hrozenkova. Ten se až do roku 1939 hlásil k české národnosti, ale poté „v domněnce, že německá vláda bude trvati věčně“, se přihlásil k národnosti německé, vstoupil do NSDAP a posléze i formace SA.²⁰ Dne 14. září 1944 konal Š. Dittrich pravidelnou pochůzku v Javorníku, kde se jako příslušník SA společně s nejmenovaným lesmistrem a několika členy německé finanční stráže pokusil zadržet tři partyzány – Václava Koňaríka z Nového Hrozenkova, Oldřicha Najmana z Hranic na Moravě a Františka Mašlaně z Lešné. Došlo však k přestřelce, při které zahynuli dva Němci a F. Mašlaň. Zbylí dva partyzáni byli zatčeni a převezeni do Brna, kde je německý zvláštní soud odsoudil k trestu smrti oběšením. Po vykonání rozsudku byla jejich těla převezena do Nového Hrozenkova a zde pro výstrahu znovu pověšena. Nedlouho poté reagovaly na událost německé okupační orgány výnosem, podle něhož se trestalo neoprávněné překročení moravsko-slovenských hranic smrtí.

Za zavinění smrti dvou partyzánů odsoudil MLS Nový Jičín již 20. prosince 1945 po krátkém přelíčení Š. Dittricha k trestu smrti. Jeho proces (jeden z prvních u MLS Nový Jičín) vzbudil mezi veřejností značný zájem, takže v momentě vynesení rozsudku byla jednací síň zaplněna do posledního místa. Trest oběšením byl vykonán dle dochovaných záznamů téhož dne v 17:10 hodin.²¹

Dne 17. září 1946 byl před MLS Nový Jičín zahájen proces se dvěma Němci z Polomi u Hranic n. M. – 59letým železničářem Ferdinandem Andersem a 27letým rolníkem Leopoldem Münsterem. V lednu 1945, kdy po železniční trati vedoucí přes Polom projížděly transporty

¹⁹ Nové Kravařsko, 1945, roč. 1, č. 42, s. 1–2. ZA Opava. Fond MLS Nový Jičín. Číslo spisu Ls 558/46.

²⁰ Nové Kravařsko, 1945, roč. 1, č. 26, s. 1. ZA Opava. Fond MLS Nový Jičín. Číslo spisu Ls 409/45.

²¹ ZA Opava. Fond MLS Nový Jičín. Číslo spisu Ls 409/45. *Rozsudek MLS NJ ze dne 20. 12. 1945 – č.j. Ls 409/45.*

vězňů z koncentračního tábora v Osvětimi, přišel k F. Andersovi v zubořeném stavu jeden z vězňů, kterému se podařilo uprchnout, a prosil jej o nocleh a dočasný úkryt. F. Anders jej odmítl a s loveckou puškou vedl uprchlého vězně zpět na nádraží, aby jej předal německým orgánům. Když se vězeň pokusil o útěk, F. Anders po něm vystřelil a zasáhl jej do levé nohy. Na nádraží pak událost ohlásil jistému dozorčímu Bendlovi, který mu měl nařídít, aby raněného vězně zastřelil. F. Anders tak sice neučinil, nicméně Bendlův „rozkaz“ vykonal člen Landwache (německé stráže) Leopold Münster, který z bezprostřední blízkosti vpálil bezmocnému vězni kulku do hlavy. O zavražděného vězně – jednalo se o polského žida – se zúčastnění dále nestarali.

Oba obžalovaní se před MLS Nový Jičín na základě důkazů a svědeckých výpovědí ke svému činu doznali. Soud po poradě rozhodl, že případ L. Münstera, ačkoli jeho čin byl ve srovnání s F. Andersem závažnější, postoupí řádnému soudu, neboť vyvstaly nejasnosti týkající se jeho příslušnosti k organizaci Landwache. L. Münster byl v lednu 1947 uznán krajským novojičínským soudem vinným a odsouzen na doživotí. V případě F. Anderse vynesl MLS Nový Jičín rozsudek smrti, který byl vykonaný ještě téhož dne (17. září 1946).²²

Mezi souzenými u MLS Nový Jičín figurovalo také několik českých fašistů. Z celé škály českých fašistických organizací a uskupení z doby první republiky a protektorátu patřily k nejznámějším Národní obec fašistická (NOF) v čele s bývalým legionářem a generálem Radolou Gajdou a Vlajka, která od října 1939 nesla název Český národně socialistický tábor – Vlajka (ČNST – Vlajka). V popředí tohoto uskupení stanul jeden z nejagilnějších českých fašistů a kolaborantů Emanuel Moravec.

A právě vedoucí ČNST – Vlajka ve Valašském Meziříčí Josef Hrubý patřil k prvním a zároveň nejvýznamnějším „regionálním“ českým fašistům, kteří před MLS Nový Jičín stanuli. J. Hrubý se již v době tzv. druhé republiky zasazoval o odstranění pomníku prezidenta T. G. Masaryka ve Valašském Meziříčí a osobně se účastnil jeho likvidace. V průběhu okupace pak na schůzích ČNST – Vlajka otevřeně hanobil prezidenta E. Beneše, snažil se získat nové členy s příslibem dobrého

²² Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 38, s. 1; Nové Kravařsko, 1947, roč. 3, č. 5, s. 2.

zaměstnání a „byl horlivým stoupencem a propagátorem nacistické ‚Nové Evropy‘.“ V průběhu přelíčení J. Hrubý svou činnost v letech 1938–1945 popíral, nicméně byl usvědčen dalšími členy ČNST – Vlajka. Konečný verdikt soudu zněl 8 let, které si odpykal v pracovních oddílech.²³

Rámcový přehled vybraných případů, které přibližují činnost Mimořádného lidového soudu v Novém Jičíně, uzavírá Jan Holí původem ze Zubří u Rožnova p. R. Ve druhé polovině třicátých let minulého století vstoupil do fašistické Vlajky a posléze byl pro své okolí znám coby horlivý propagátor ideálů fašismu a německého nacismu. Po okupaci českých zemí působil do roku 1942 jako dozorce v polském koncentračním táboře Puławy. Značná část zdejších vězňů, kteří byli převážně zaměstnání na výstavbě železnice, byla židovského původu. J. Holí se k těmto, stejně jako ostatní dozorcí, choval nelidsky a dva z vězňů údajně brutálně ubil k smrti. Hlavní důkazní materiál předložený MLS Nový Jičín představovala fotografie jednoho z dozorců tábora, na níž bylo zřetelně J. Holíse vidět vedle své oběti. Obžaloba pro něj navrhovala trest smrti, nicméně ten byl soudem po poradě a vzhledem k nedostatku přímých důkazů zmírněn na doživotí.²⁴

Závěr

MLS Nový Jičín působil tak jako ostatní mimořádné lidové soudy v letech 1945–1947 a poté krátce v roce 1948. U mnoha případů, které řešil (zejména v letech 1945–1947), se objevovaly stížnosti na jeho pomalou práci. Tato skutečnost byla způsobena jednak nedostatkem referentů, jednak přednostním projednáváním případů Němců určených k odsunu, který měl být původně dokončen k 1. listopadu 1946. Lidový soud v Novém Jičíně přitom mnohdy stačil projednat za jeden den i osm až deset případů.²⁵ Je zřejmé, že to byl právě odsun německého obyvatelstva, který výraznou měrou ovlivnil činnost MLS Nový Jičín. „Údaje obsažené ve spise MLS podchycují odsun celkem

²³ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 40, s. 3.

²⁴ Nové Kravařsko, 1945, roč. 1, č. 25, s. 1–2.

²⁵ Nové Kravařsko, 1946, roč. 2, č. 5, s. 2.

281 odsouzených německé národnosti. Z nich 156 bylo kvůli zařazení do odsunu předčasně propuštěno z výkonu trestu, ve 102 případech bylo trestní stíhání přerušeno z důvodu odsunu.“ (Mašata, 2000, s. 8) Je více než pravděpodobné, že i většina odsouzených německé národnosti, mnohdy bez ohledu na závažnost přečinu, byla po nějakém čase propuštěna a odsunuta.

Atmosféra v průběhu některých přelíčení bývala dost zjitřená, což nesli nelibě zejména předsedající soudci. „Vyskytly se případy, ... čas od času se opakující, že posluchači nechovají se dost disciplinovaně, poznámkami napomáhají slabé paměti obžalovaného, či projevují hlasitý nesouhlas s obhajobou nebo rozsudkem.“²⁶

Koncem října 1946 zavítal do Nového Jičína národněsocialistický ministr spravedlnosti Prokop Drtina. Při příležitosti návštěvy pronesl projev, v němž mj. zdůraznil, že „... lidové soudy jsou zde proto, aby soudily jen skutečné zrádce a kolaboranty, jimiž jsou všichni, kdož za okupace činili Němcům více, než nevyhnutelně museli. V žádném případě lidové soudy nesmějí sloužit jednostranně a jejich výroky musejí být respektovány.“ Dále podotkl, že před lidovými soudy „by neměli vystupovat gestapáci jako svědci proti českým lidem...“ a naopak tito „musejí být souzeni jen jako přímí viníci“.²⁷

Materiály MLS Nový Jičín čítají celkem 1228 spisů týkajících se trestního stíhání konkrétních osob. „Fyzický počet osob, proti nimž bylo u MLS zahájeno trestní řízení, byl však nižší, a to 1169.“ (Mašata, 2000, s. 3) Po obnovení činnosti mimořádných lidových soudů v roce 1948 bylo poměrně běžné, že docházelo k obnovení trestního řízení proti osobám odsouzeným již v letech 1945–1947. V případě MLS Nový Jičín se jednalo o 42 případů. Většina souzených se hlásila k německé národnosti – 757 osob (tj. 61,64 %), z nichž 11 mělo rakouskou státní příslušnost a 1 státní příslušnost švýcarskou. K české národnosti se hlásilo 451 souzených osob (tj. 36,72 %), 8 souzených (0,65 %) ke slovenské, po jednom souzeném k ruské, rusínské

²⁶ Tamtéž. Nebylo výjimečné situace, kdy byly prostory MLS Nový Jičín určené pro veřejnost na pokyn předsedajícího soudce vyklizeny z důvodu nevhodného chování přítomných posluchačů.

²⁷ Nové Kravařsko, 1946, roč. 43, s. 2.

a ukrajinské národnosti a v 9 případech (0,8 %) nebylo možné v důsledku absence relevantních podkladů národnost určit. (srov. Mašata, 2000, s. 3)

Mimořádný lidový soud Nový Jičín za dobu své existence v letech 1945–1948 odsoudil celkem 661 osob, přičemž průměrná výše trestu se pohybovala okolo šesti let. Nad 8 obžalovanými byl vynesena rozsudek trestu smrti a v případě 18 obžalovaných rozsudek doživotního žaláře. Osvobozených bylo 398 obžalovaných, ve 32 případech soud navzdory prokázané vině od stíhání upustil (zdravotní důvody, odsun), ve 29 případech od potrestání upustil zcela (neprokázání viny) a 76 obžalovaných si soudem vyměřený trest odpykalo již v průběhu vazby. Nejobvyklejší trest představovalo odnětí svobody na dobu 5 let (138 případů – tj. 20,87 %). Výše vyměřených trestů se pohybovala v rozmezí od jednoho měsíce do 25 let, resp. trest smrti. Z 1228 osob obžalovaných před MLS Nový Jičín bylo 990 mužů (80,61 %) a 238 žen (19,38 %). Nejvíce případů, a to 756 (61,56 %) bylo projednáno v průběhu roku 1946, 310 případů (25,24 %) v roce 1947, 71 případů (5,78 %) v průběhu druhé poloviny roku 1945 a 91 případů (7,41 %) po krátkém obnovení činnosti mimořádného lidového soudu v roce 1948.²⁸

Výše uvedené téma dotýkající se poválečného retribučního soudnictví v Československu, které je v textu blíže ilustrováno na konkrétní aktivitě MLS Nový Jičín, je v mnoha podobách uplatnitelné v kurikulu dějepisu, částečně základů společenských věd (především ve vztahu k RVP G – např. prezentace daného regionu: vzdělávací oblast Člověk a společnost, resp. Člověk a jeho svět). Jeho prostřednictvím lze rozvíjet dílčí kompetence žáků i učitelů v širším kontextu českých a československých soudobých dějin po roce 1945, neboť tyto nadále představují v rámci výuky na základních a především pak středních školách (gymnáziích) pasáž, která mnohdy podléhá zjednodušení (vývoj česko-německých vztahů po roce 1945, způsob reflexe vybraných událostí soudobých dějin v současné společnosti, širší mezinárodní kontext apod.).

²⁸ Údaje dostupné získané ze ZA Opava. Fond MLS Nový Jičín.

Literatura:

- BORÁK, M. *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Šenov: Tilia, 1998.
- DRTINA, P. *Československo můj osud. Kniha života českého demokrata 20. století. Sv. 2*. Praha: Melantrich, 1992.
- HANÁK, J. Sudetoněmecká pátá kolona na Novojičínsku. In *Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín*, 1985, sv. 35, s. 1–11.
- CHOBOT, K., BUDÍK, A. (eds.) *Almanach obětí nacismu okresu Nový Jičín*. Nový Jičín: Okresní úřad, 1998.
- KAPLAN, K., JECH, K. (eds.) *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Dokumenty I, II*. Brno: Doplněk, 1995.
- MAŠATA, J. Činnost Mimořádného lidového soudu v Novém Jičíně 1945–1948. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis – Facultas philosophica – historica*, 2000, č. 29, s. 1–13.
- STANĚK, T. *Odsun Němců z Československa*. Praha: Academia, 1991.
- STANĚK, T. *Tábory v českých zemích 1945–1948*. Šenov: Tilia, 1996.

Regionální tisk:

Nové Kravařsko. Týdeník Okresního a Městského národního výboru Nový Jičín, roč. 1–3, 1945–1948.

Kontakt na autora příspěvku:

Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Katedra společenských věd
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: pavel.krakora@upol.cz